

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.727.22

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/161-1>**Мащенко С. О.**кандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва і архітектури»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2036-5405>**Тівєриадська Л. В.**старший викладач,
ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва і архітектури»**Видай Д. В.**магістр,
ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва і архітектури»**Maschenko Svitlana, Tiveriadska Liudmyla, Vydai Daria**
Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО РИНКУ УКРАЇНИ ЗА РАХУНОК ЕКСПОРТУ ТРЮФЕЛІВ ДО КРАЇН ЄС

У статті надані економічні показники ЄС та України зокрема частка сільського господарства та показники експорту й імпорту харчових продуктів. Проаналізовані зміни, які відбулися на ринку землі та в цілому на ринку сільськогосподарської продукції України, та виявлено, що протягом 2015-2019 рр. помічалася негативна тенденція зниження економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. Зроблений висновок, що рівень рентабельності виробництва садових, зернових та зернобобових культур теж має тенденцію до зменшення. Виявлено, що у структурі експорту української продукції переважають товари рослинництва, а частка продукції тваринництва незначна. Зазначено, що збільшення вартісного обсягу експорту сільськогосподарських товарів, протягом останніх трьох років, є позитивним та найбільш прибутковим нині буде експорт трюфелів з України до країн ЄС. Згідно даних FAOSTAT (Продовольчій та Сільськогосподарської Організації Об'єднаних Націй), а саме показників рентабельності та виробництва трюфелів, зроблений висновок, щодо конкурентоспроможності українських трюфелів на ринку країн ЄС. Досліджені позитивні та негативні моменти діяльності сільськогосподарської галузі на території України та резюмовано, що українському уряду необхідно зосередитись на політиці, яка б була спрямована на збалансування податкового навантаження, впровадження проходження сертифікації для європейського ринку.

Ключові слова: стратегія диверсифікації, обсяг експорту, собівартість, рентабельність, інтенсифікація технологій виробництва, товарні сегменти, інвестиції, показники прибутковості, ринок землі.

PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL MARKET OF UKRAINE AT THE EXPENSE OF TRUFFLE EXPORTS TO EU COUNTRIES

The article provides economic indicators of the EU and Ukraine, in particular the share of agriculture and indicators of food exports and imports. The changes that took place have been analyzed in the land market and in general in the market of agricultural products of Ukraine, and it was found that during 2015-2019 there was a negative trend of decreasing economic efficiency of agricultural production. It is concluded that the level of profitability of production of horticultural, grain and legume crops tends to decrease. It was found that the structure of exports of Ukrainian products is dominated by crop products, and the share of livestock products is insignificant. Noted that the increase in the value of exports of agricultural goods over the past three years is positive and the most profitable now will be the export of truffles from Ukraine to EU countries. According to FAOSTAT (Food and Agriculture Organization of the United Nations), namely the indicators of profitability and production of truffles, a conclusion was made on the competitiveness of Ukrainian truffles in the EU market. It has been determined that the agricultural sector activity has positive and negative moments in the territories of Ukraine. It has been concluded that the Ukrainian government has to focus on a policy aimed at balancing the tax burden, introducing certification for the European market.

Keywords: diversification strategy, export volume, cost price, profitability, intensification of production technologies, commodity segments, investments, profitability indicators, land market.

JEL classification: B27, B17, D13

Постановка проблеми. Успіхи національного сільськогосподарського виробника не гарантують збереження тенденції зростання, а тим більше – його ефективності, тому компанії здебільшого розробляють стратегії роботи як і на національному, так і на зовнішньому ринках. Якщо ці проблеми ще не вирішені, то це може значно ускладнити просування будь-якого підприємства на зовнішній ринок або, навіть, абсолютно перешкодити реалізації даного проекту. Аналізу тенденцій сільськогосподарської галузі присвячено багато праць вітчизняних вчених, однак в нинішніх реаліях світової пандемії недостатньо висвітлені питання пов'язані зі стратегіями ведення бізнесу на ринку сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. На сьогоднішній день існує ряд авторів, які вивчають проблеми міжнародної торгівлі, зовнішньоекономічної діяльності та наголошують на необхідності стратегічного управління у сфері сільського господарства. Основний вклад у цьому напрямку зробили С. Брю, П. Буніч, М. Дідківський, І. Багров, І. Ансофф, А.А. Томпсон, Дж.Б. Куїін, А.Дж. Стрікленд, Г. Мінцберг, С. Гошала, Г.Б. Клейнер, А.Б. Борисов, О.М. Вертелецька.

Мета статті. проаналізувати проблеми та виявити перспективи розвитку українського ринку сільськогосподарської продукції за рахунок експорту трюфельів до країн ЄС.

Виклад основного матеріалу. Сучасні ризики пандемії – це додаткове розширення для торговельного дефіциту для України та інших країн світу. У свою чергу вимушені обмеження щодо пересування людей і товарів, погіршення ділових настроїв через всесвітню епідемію призвели до уповільнення економічного зростання в багатьох країнах світу. це прямо пропорційно відобразилося на глобальній зовнішньоекономічній кон'юнктурі, а саме на попиті країн – основних зовнішньоторговельних партнерів України.

Аграрна галузь визначає соціально-економічний розвиток країни та рівень життя населення, забезпечення його продуктами харчування, а промисловість – сировиною. За обсягом виробництва воно займає четверте місце після промисловості, торгівлі, транспорту та зв'язку.

У світовому виробництві основних видів сільськогосподарської продукції частка України становить приблизно:

- 20% з виробництва соняшнику;
- 4% з виробництва цукрового буряку;
- 3% з виробництва ріпаку;
- 2% з виробництва молока коров'ячого;
- 2% з виробництва зернових, у т.ч. 8% ячменю та 3% пшениці;

– 1% з виробництва свинини, яловичини, м'яса птиці [1].

Очікується певне зростання загальних витрат у структурі собівартості сільськогосподарської продукції за рахунок зростання вартості оренди земельних ділянок, оплати праці робітникам та цін на добрива.

В Україні, більша частина сільськогосподарських земель, близько 65%, знаходиться не у власності, а в орендному користуванні аграріїв (в приватній власності – менше 10% землі, вся інша земля – в держвласності). Згідно з законом, ринок землі в країні відкривають з 1 липня 2021 року. Протягом перших двох років земельну ділянку зможуть купувати тільки фізичні особи-громадяни України і не більш як 100 гектарів в одні руки. Для юридичних осіб ринок землі має запрацювати з 2024 року. Для них – не більше ніж 10 тис. гектарів в одні руки [4].

Саме з цих причин аграрний бізнес повинен сконцентрувати власні фінансові ресурси для придбання паїв, посівну компанію та оптимізацію технологій. Велика кількість компаній прагнуть створити власну оптимальну стратегію диверсифікації ведення сільськогосподарського бізнесу. Одним з головних орієнтирів щодо подальшого планування виробничої діяльності для компанії є показник рентабельності вирощування різних видів рослинних культур, зокрема трюфельів.

Протягом 2015-2019 рр. помічається негативна тенденція зниження економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. Крім того, у 2015 році середній рівень рентабельності виробництва садових, зернових та зернобобових культур становив 43,1% то у 2016 році він знизився до 37,8%, у 2017 році – до 25, а у 2018 – до 24,7, також у 2019 році – приблизно до межі прибутковості 11,8% (Рис. 1).

Торішні показники обсягів врожаю зернобобових та зернових культур були зумовлені поєднанням декількох несприятливих чинників – ростом посівних площ, розширенням витрат на мінеральні добрива, інтенсифікацією технології виробництва. Статистичні дані Держслужби статистики свідчать, що зростання посівних площ – це і є стійкою тенденцією останніх років (Табл. 2).

Під економічним обґрунтуванням в даному контексті розуміється не стільки короткострокова прибуток від експорту, скільки результат цілеспрямованої і довгостроковій консолідації в товарних сегментах з більш низькою волатильністю цін, конкретними конкурентними перевагами і тощо.

Цього року національна сільськогосподарська галузь зіткнулась з наслідками пандемії коронавірусу, яка паралізувала світову логістику і торгівлю. Суттєві

Таблиця 1

Економічні показники України та Європейського Союзу

Економіка і торгівля, 2019 р	Україна	Європейський Союз
ВВП, (PPP) млрд. Доларів	\$ 561 млрд	\$ 20,795 млрд.
ВВП на душу населення	\$ 9287	\$46467
Частка сільського господарства	13%	2,1%
Експорт продуктів харчування та напоїв	\$2,97 млрд	\$93,88 млрд.
Імпорт продуктів харчування і напоїв	\$211 млн	\$96,75 млрд.

Джерело: складено автором за [2; 3]

проблеми для багатьох підприємств були спричинені наслідками змін клімату.

У структурі експорту української продукції переважають товари рослинництва – більше 50%. Не зна-

чною – 5-6% є частка продукції тваринництва (це пов'язано з тим, що значна частка продукції вирощується в господарствах населення та з тим, що продукція не відповідає стандартам ЄС. В імпорті аграрної

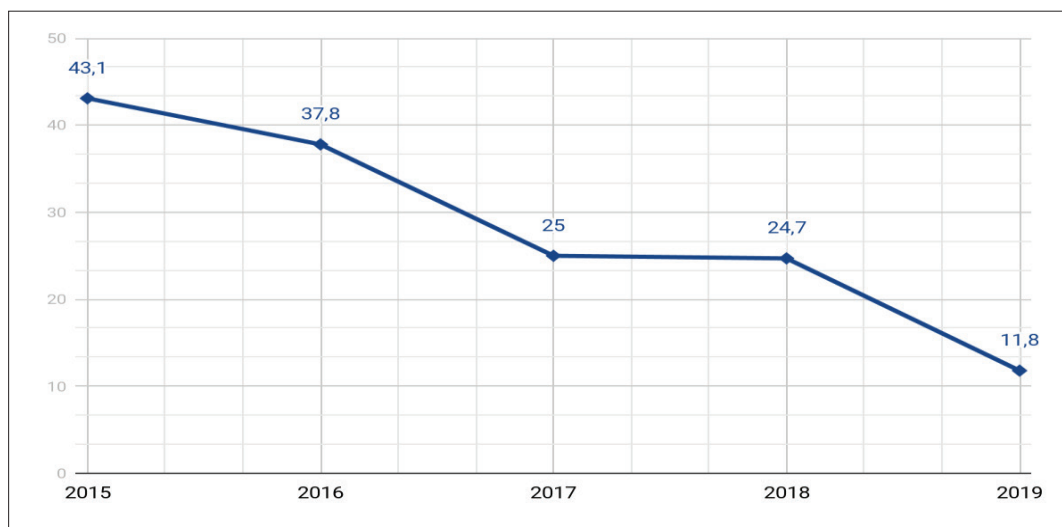

Рис. 1. Рівень рентабельності сільськогосподарських культур в Україні – усього, %

Джерело: складено автором за [2]

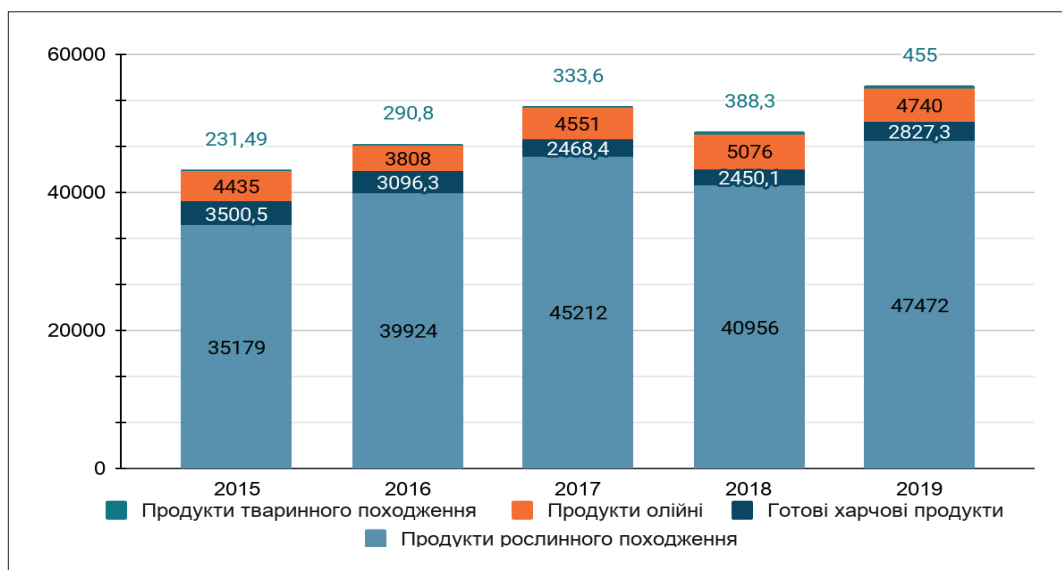

Рис. 2. Експорт агропромислової продукції за 2015-2019 рр.

Джерело: складено автором за [5]

Таблиця 2

Порівняння рентабельності виробництва основних зернових культур у (2015-2019 рр.)

Культури	2015	2019	2019 до 2015 ±
Зернові та зернобобові	43,1	11,8	-31,3
Пшениця	36,4	7,3	-29,1
Кукурудза	50,3	17,8	-32,5
Ячмінь	28,3	2,3	-26,0
Жито	21,9	9,9	-12,0
Овес	21,5	8,8	-12,7
Гречка	100,0	6,6	-93,4
Просо	58,4	20,2	-38,2

Джерело: складено автором за [2]

продукції домінують такі товари як, насіння олійних культур та кукурудзи, плоди – здебільшого цитрусові та банани, горіхи, риба (переважно морожена) та ракоподібні, тютюнові вироби і різні харчові продукти.

Збільшення вартісного обсягу експорту сільськогосподарських товарів, протягом останніх трьох років, є позитивним та свідчить про створення сприятливих умов для роботи сільськогосподарських підприємств та їх вихід на зовнішній ринок. В той же час збільшення частки продукції в загальному обсязі експорту України, є свідченням пригнічення інших промисловостей країни. Пріоритетом продажу для зовнішньої торгівлі повинні бути товари з високим ступенем обробки, створеної доданої вартості та послуги з високим рівнем інтелектуальної роботи.

Треба звернути увагу, що в країнах Європейського Союзу дотримується своїх правил та принципів щодо загального зростання та стабільності в рамках політики добросусідства, визнаючи важливість фермерства з точки зору продовольчої безпеки, сталого виробництва та розвитку сільських територій. Для підтримки цього важливого сектора економіки була створена програма ENPARD (Програма європейського сусідства по сільському господарству і розвитку сільських районів). ЄС має на меті впровадження розвитку сільських територій та сільськогосподарської діяльності для всіх країн-партнерів з надання їм допомоги щодо реалізації політики та відповідних реформ, які можуть перенести діяльність фермерів на вищий рівень [6].

Крім звичайного сільського господарства, такого як вирощування різних зернових культур та тваринництва існує виготовлення нішового товару. Наразі у світі існують певні види їжі, які завжди були елітними через відсутність їх масового виробництва, зокрема, чорна ікра, м'ясо деяких ракоподібних та видів риб. Важливе місце в цьому списку, безумовно, займає такий вид грибів, як трюфель.

Завдяки FAOSTAT (Продовольчій та Сільськогосподарській Організації Об'єднаних Націй) можливо проаналізувати показники прибутковості та кількості виробленої продукції (Рис. 4).

При аналізі будь-якої галузі важливим є показник прибутковості і доцільності ваших інвестицій. Одиницею виміру, як правило, виступає відсоток прибутку, який був отриманий за річний період. Завдяки FAOSTAT (Продовольчій та Сільськогосподарській Організації Об'єднаних Націй) можливо проаналізувати показники прибутковості та кількості виробленої продукції (Рис. 5).

За підсумками 2018 року, згідно з інформацією французьких галузевих ЗМІ, в країні було зібрано близько 30-40 тонн трюфельів різних видів, а ціна одного кілограма цих грибів різниться в межах 200-1000 євро. Ціна за українські трюфелі значно нижче, що дає можливість конкурувати на міжнародних ринках.

За характером впливу на організацію ведення бізнесу, проблеми при реалізації зовнішньоекономічної діяльності можна розділити на структурні і поведінкові [8]. Структурні бар'єри обумовлені особливостями певного ринку. Принципове значення тут має державна політика в галузі зовнішньоекономічної діяльності це тарифне і нетарифне регулювання, ліцензування, податки, фіксація цін та ін. Поведінкові бар'єри не пов'язані безпосередньо з виробничою функцією, а впливають на неї опосередковано – стан інфраструктури галузі, неповнота і асиметрія інформації, культурні відмінності та ін. [9].

Для більш ефективного аналізу слід виокремити проблеми та перспективи ведення сільськогосподарського бізнесу в Україні та експортування їх товарів, для того щоб зрозуміти які саме заходи потрібно буде вжити для реалізації прибуткової діяльності (Табл. 3).

Доцільним для розвитку сільського господарства є сконцентрування на точках зростання, котрі повинні стати драйверами розвитку галузі в цілому. Перш

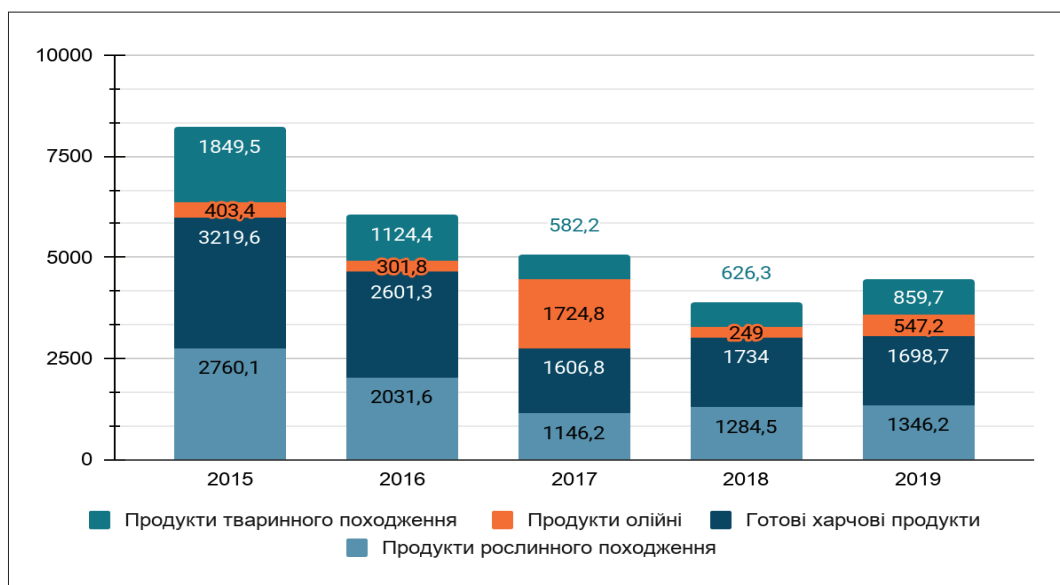

Рис. 3. Імпорт агропромислової продукції за 2015-2019 рр.

Джерело: складено автором за [5]

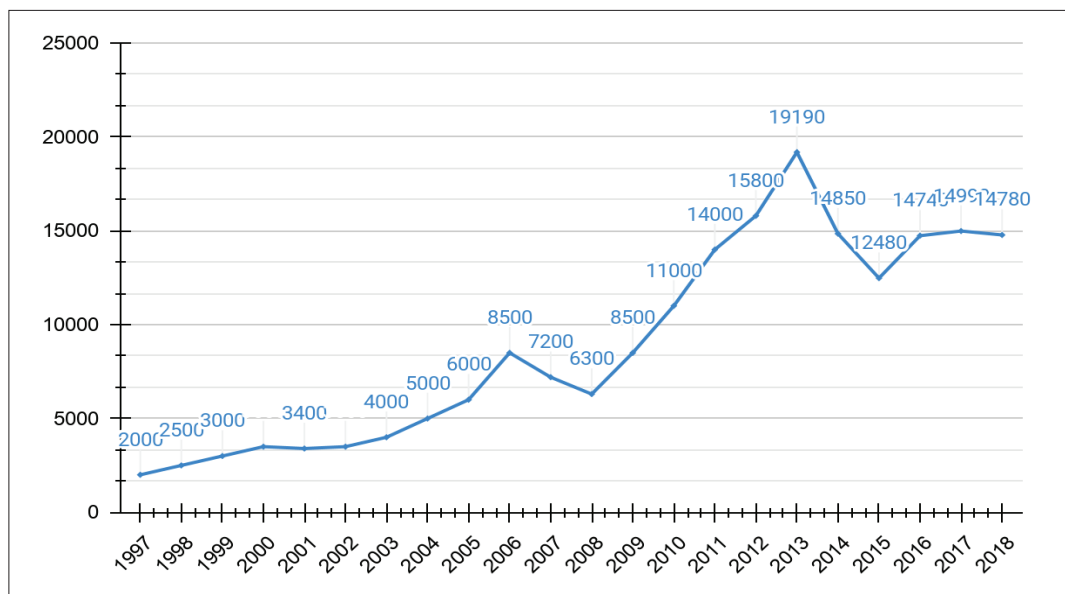

Рис. 4. Прибутковість виробництва трюфелів в Україні

Джерело: складено автором за [3]

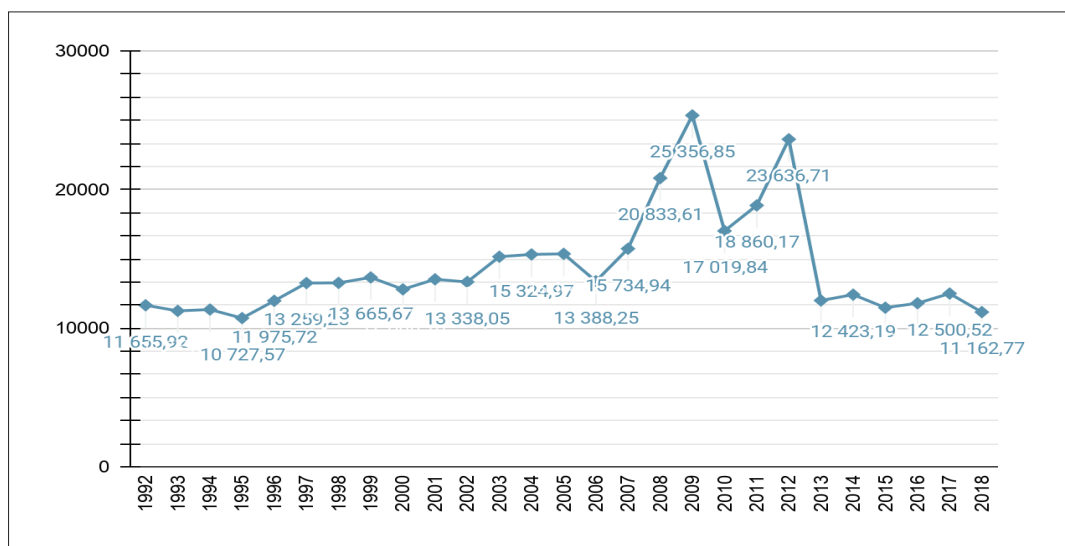

Рис. 5. Прибутковість виробництва трюфелів в Європейському Союзі

Джерело: складено автором за [3]

за все, це ефективізація систем управління на аграрних підприємствах. За рівнем управління національні виробники значно відстають від європейських. По-друге, підвищення технологічності виробництва потрібно для досягнень цілей сільського господарства. Третій чинник – це пошук можливостей для розширення збуту на експортних ринках Європи, Азії та США.

Висновки. У роботі була досліджена роль сільськогосподарської галузі як на національному так і на міжнародному ринках. Були проаналізовані показники рентабельності сільськогосподарських культур та визначена яка аграрна продукція переважає в експорті в країни Європейського союзу. Роз-

глянуто показник прибутковості виробництва трюфелів в Україні та в ЕС, згідно з якими зроблений висновок, що доцільність виробництва цієї продукції та її експорт займає доволі значну частку. Зроблений висновок, що ринкова кон'юнктура останніми роками була досить несприятливою для ведення бізнесу. Для зменшення всіх ризиків, які з'явилися внаслідок зміни кон'юнктури ринку, а також негативного впливу кліматичних умов та інших чинників, сільськогосподарчий бізнес може врятувати стратегія диверсифікації економічних видів діяльності, розвиток переробки продукції, вихід продукції на закордонні ринки, застосування інноваційних технологій поливу та капельного зрошення.

Таблиця 3

Проблеми та перспективи ведення сільськогосподарського бізнесу в Україні

Проблеми	Перспективи
Якість навколишнього середовища, його відтворювальний і відновлюваний потенціал значно зменшується з нарощуванням масштабів ресурсовикористання і обсягів забруднюючих речовин та відходів;	Наявність родючих земель, сприятливих кліматичних умов, вигідне географічне розташування дають можливість вирощувати якісну та екологічно чисту сільськогосподарську продукцію;
Тимчасова недоступність до програм довгострокового фінансування. Для малих та середніх аграрних господарств є важливим доступність кредитів з вигідною відсотковою ставкою; Без додаткових коштів стає не можливою оптимізація техніки та збір врожаю у багатьох фермерських господарств;	При грамотній сільськогосподарській політиці з боку держави та достатніх обсягів фінансового надходження, аграрний сектор має перспективу розвитку і переходу експорту від сировинного до вироблення продукції з доданою вартістю;
Вирощування трюфелів передбачає довгострокові фінансові інвестиції. Перший прибуток підприємство отримує через п'ять років, а максимальний прибуток можливо очікувати через двадцять років;	Трюфелі чи готова продукція, вироблена з додаванням трюфелів – це нішовий товар для окремого сегменту покупців. З цих причин попит залишатиметься майже незмінним;
Трюфель, як товар, має складні умови зберігання та постачання до покупців, що ускладнює логістику для підприємства;	В Україні малий рівень конкуренції з вирощування трюфелів, тому товар буде конкурентоспроможним як на національному, так і на зовнішніх;
Відміна спеціального режиму ПДВ для сільськогосподарських підприємств, яке стало причиною зменшення оборотних коштів кожної компанії на ринку;	Галузь забезпечує значну кількість робочих місць у найменш розвинутих регіонах країни;
Зменшення кваліфікаційних кадрів в галузі, через низькі заробітні плати на ринку;	Вигідні логістичні умови, що дає змогу поставляти товар за конкурентною ціною до основних покупців за короткий проміжок часу;
Великі агрохолдинги, які мають більші фінансові та технічні можливості витісняють з ринку приватних, малих фермерів, які не можуть конкурувати з ними, тим самим створюють загрозливу соціально-економічну ситуацію.	Відносно дешева сировина та готова продукція, що дає змогу конкурувати на закордонному ринку.

Джерело: складено автором за [7]

Список використаних джерел:

1. Шершнева З.Е. Стратегическое управление: учеб. для вузов. Киев : КНЭУ, 2004. 699 с.
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.11.2020).
3. FAOSTAT (Продовольчій та Сільськогосподарської Організації Об'єднаних Націй). URL: <http://www.fao.org/> (дата звернення: 21.11.2020).
4. Текст законопроекту про ринок землі 2178-10. URL: <https://agropolit.com/blog> (дата звернення: 21.11.2020).
5. УКАБ Український клуб аграрного бізнесу. URL: <http://ucab.ua/ua> (дата звернення: 21.11.2020).
6. EU NEIGHBOURS east Стаття “Сільське господарство і розвиток сільських районів”. URL: <https://www.euneighbours.eu/> (дата звернення: 21.11.2020).
7. ТОП-5 проблем сільського господарства України. URL: <https://news.finance.ua/ua/news> (дата звернення: 21.11.2020).
8. Шершнева З.Е. Стратегическое управление : учеб. для вузов. Киев : КНЭУ, 2004.
9. Рассадин Б.И. Основные способы и факторы проникновения на внешний рынок: автореф. дис. д-ра эк. наук / Владимирский гос. ун-т. Владимир, 2011.
10. Дригола К.В., Вертелецька О.М., Бойко В.В. Агропромисловий комплекс України в контексті виходу на міжнародний ринок. *Економічний простір*. 2019.

References:

1. Shershneva ZE Strategic management: textbook. for universities. K.: KNEU, 2004. 699 s.
2. State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource]. – <http://www.ukrstat.gov.ua/> (access: 21.11.2020)
3. FAOSTAT (Food and Agriculture Organization of the United Nations) [Electronic resource] / Access mode: <http://www.fao.org/> (access: 21.11.2020)
4. Text of the bill on the land market 2178-10 [Electronic resource] / Access mode: <https://agropolit.com/blog> (access: 21.11.2020)
5. UKAB Ukrainian club of agrarian business [Electronic resource] / Access mode: <http://ucab.ua/en> (access: 21.11.2020)
6. EU NEIGHBORS east Article “Agriculture and rural development” [Electronic resource] / Access mode: <https://www.euneighbours.eu/> (access: 21.11.2020)
7. TOP-5 problems of agriculture of Ukraine [Electronic resource] / Access mode: <https://news.finance.ua/ua/news>(access: 21.11.2020)
8. Shershneva ZE Strategic management: textbook. for universities. K.: KNEU, 2004.
9. Rassadin B.I.O.V. The main ways and factors of penetration into the foreign market: author's ref. dis. Dr. Eq. Sciences / Vladimir State. un-t. Vladimir, 2011.
10. The agro-industrial complex of Ukraine in the context of entering the international market KV Drigola, O.M. Verteletska, B.V. Boyko – Economic space, 2019.